

Japon Mitolojisinde Kadın İmgesinin Oluşumu

Derleme makalesi • Review article

Melek AKGÜN*

Atıf/©: Akgün, Melek, (2021). Japon Mitolojisinde Kadın İmgesinin Oluşumu, Milel ve Nihal, 18 (2), 265-292.

Öz: Mitolojik anlatıların, tarih öncesi çağlarda doğayı, yaşamı, ölümü, felsefeyi, sanatı, siyaseti, hukuku vb. unsurları şekillendirici ve toplumun düşünce sistemini yansıtıcı işlevlerinin olduğu bilinmektedir. Mitlerin sahip olduğu bu özellikler, Japon mitolojisini de Japon toplumunun ortaya çıkışı ve Japon kimliğinin inşası süreçlerinde ön plana çıkartmıştır. Tarih öncesi devirlerden modern döneme kadar Japon toplumunda, toplumsal yaşam içinde kadın çoğunlukla ikincil planda yer almıştır. Antik Japon toplumlarında (Şintoizm'in de etkisiyle) kadının toplum içindeki konumu her ne kadar güçlenmişse de yabancı kaynakların Japon toplumunun dini ve düşünce sistemine etki etmesiyle birlikte yeniden düşünüşe geçmiştir. Edo döneminde ise kadının toplumsal hayat içindeki konumu erkek egemen bir toplumsal yapı içinde "eşine itaat eden ve evine bağlı" bir kadın imgesine dönüşmüştür. Kadının ikincil konumu Meiji döneminde yapılan Batılılaşma ve modernleşme faaliyetleri kapsamında biraz daha iyileştirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu modernleşme düşüncesi içinde kadının toplumsal hayattaki statüsünün yükseltilememesinin temelinde Japon halkının düşünce sistemini oluşturan mitolojik anlatılar yer almaktadır. Mitlerde yaratılışa ve diğer olaylara dair anlatılarda yansıtılan kadın ve erkek imgesi "kadınlık" ve "erkeklik" rollerinin toplumsal hafıza içinde ele alınmasına kaynaklık etmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmada, Japon mitolojisini şekillendiren mitler incelenerek buradaki dişil karakterler betimlenmeye ve kadın imgesinin Japon mitolojisi içinde nasıl yansıtıldığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Japon mitolojisi, Kadın, Kadın imgesi, Mitoloji.

* Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü / Res. Asist., Erciyes University, Faculty of Literature, Department of Sociology [melekakgun@erciyes.edu.tr], ORCID: 0000-0003-4913-5478.

The Formation of Female Image in Japanese Mythology

Citation/©: Akgün, Melek, (2021). The Formation of Female Image in Japanese Mythology, *Milel ve Nihal*, 18 (2), 265-292.

Abstract: Mythological narratives include nature, life, death, philosophy, art, politics, law, etc. in prehistoric times. It is known that it has functions that shape the elements and reflect the thinking system of the society. These features of myths brought Japanese mythology to the forefront during the emergence of Japanese society and the construction of Japanese identity. In Japanese society from prehistoric times to the modern period, women mostly took a secondary place in social life. In ancient Japanese societies (with the influence of Shintoism), although the position of women in society has strengthened, it has started to decline again with the influence of foreign resources on the religion and thought system of Japanese society. In the Edo period, the position of women in social life turned into an image of a woman "obeying her husband and loyal to her home" in a male-dominated social structure. The secondary position of women was tried to be improved within the scope of Westernization and modernization activities carried out during the Meiji period. However, the mythological narratives that constitute the thinking system of the Japanese people underlie the inability to increase the status of women in social life within this modernization idea. The image of men and women reflected in the narratives of creation and other events in myths has been the source of the discussion of the roles of "femininity" and "masculinity" in the social memory. In this study, the myths that shaped Japanese mythology were examined, and the feminine characters here were tried to be depicted and how the female image was reflected in Japanese mythology.

Key Words: Japanese mythology, Woman, Female image, Mythology.

Giriş

Mitoloji, Grekçe *mit* ve *logos* kelimelerinin birleşimi olarak ortaya çıkan ve *mit bilimi* olarak tanımlanan bir kavramdır. Ayrıca mitoloji, içerisinde çeşitli mitsel anlatıları barındıran ve bunları bir araya top-layan bir "*külliyat*" olarak da görülmektedir.¹ Bununla birlikte mit kavramı ise genel olarak kutsala dair bir anlatı olarak görülmektedir. Dünyanın ve insanın yaratılışına dair çeşitli açıklamalar (efsanevi, masalsı, destansı vb.) geliştiren ve bunları açıklamaya çalışan mitler, antik dönemlerden itibaren kutsal kabul edilerek en önemli dinsel anlatılar olarak görülmüştür. Ancak mitlere yüklenen bu kut-

¹ Ramazan Adıbelli, "Mitoloji," *Dinler Tarihi I-II* içinde, ed. Mustafa Alıcı ve Süleyman Turan (İstanbul: İz Yayıncılık, 2018), 55-78.

sal anlam modern düşünce sistemi içinde değişerek, mitlerin gerçeklik dışı ve hayal dünyasına ait anlatılar olarak görülmesine sebep olmuştur.²

Batılı modern düşünce sistemi içinde oluşturulan ve mitleri ilkel toplumlara özgü anlatılar olarak ele alan bu indirgemeci yaklaşım, kültürel çoğulculuk düşüncesinin etkisiyle birlikte değişime uğramıştır. Kültürün özerkliğini ve fenomenolojik düşünceyi temel alan bu perspektif daha çok antropolojik çalışmaların merkezinde yer alsa da genel olarak her kültürün kendine özgü kutsal bir anlatı sistemine sahip olabileceği ve bu anlatıların da gerçekliğinin diğer kültürlerle kıyasla göreceli olabileceği yaklaşımı benimsenmiştir. Mitolojiler, toplumlara ait çeşitli inanç, gelenek, kültür, düşünce vb. unsurların doğaüstü karakterler, efsaneler ve olaylarla bir araya gelerek nesillere aktarılma kaynağı olarak önem taşımaktadır. Bu açıdan, mitolojiler içerisinde yer alan mitsel anlatıları incelemek Takahashi'nin de belirttiği gibi "bir topluma ait bilinçaltı düşünce yapısının bir dünya görüşü olarak ifadesi"³ni ele alabilmek ve düşünce yapısının içeriğini anlayabilmek için elzemdir.

Toplumsal hayatı denetleyici ve düzenleyici işlevleri de bulunan mitolojik anlatıların tarih öncesi çağlarda doğayı, yaşamı, ölümü, felsefeyi, sanatı, siyaseti, hukuku vb. unsurları şekillendirici işlevleri olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra mitlerin işlevleri hakkında kategorik bir sınıflandırma yapan F. Bayat iki genel kategori oluşturmuştur.⁴ Bunlar *genel* ve *özel* kategorilerdir. Genel kategori içinde ele alınan mitler çoğunlukla her toplumda ortak olarak var olmuş mitlerdir. Bunlar *kozmogonik*, *ilk insanın yaratılması*, *türeyiş ve takvim mitleri* olmaktadır. Özel kategori içinde yer alan mitler ise her toplumda ortak olarak bulunmayan ve o toplumun kültürel, siyasi, coğrafi, sosyal ve düşünce yapısına bağlı olarak değişiklik gösteren mitlerdir. Bunlar, *teogoni* (tanrılar hakkında), *etiyojik* (köken), *eskatoloji* (dünyanın sonu), *totem ve kahramanlık mitleri*dir. Bu mitlerin içeriği her toplumda farklı bir karakter kazanmakta ve o toplumun düşünce sistemini yansıtmaktadır.

² Cengiz Batuk, "Mit, Tarih ve Gerçeklik Sorunu Üzerine Notlar," *Milel ve Nihal* 6, no. 1 (2009): 25.

³ Okan Akbay, "Japon Mitolojisinde Kadın İmgesi," *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2014): 80.

⁴ Fuzuli Bayat, *Mitolojiye Giriş* (İstanbul: Ötüken Yayıncılık, 2005), 8-11.

Mitlerin sahip olduğu bu özellikler nedeniyle Japon mitolojisi de Japon toplumunun ortaya çıkışı ve Japon kimliğinin inşası süreçlerinde ön plana çıkmıştır. Japon mitolojisinde en önemli iki yazılı kaynak olarak görülen *Kojiki* ve *Nihon Şoki* de içeriğinde yer alan mitler aracılığıyla Japon toplumu ve kültürü hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan Japon toplumunda tarih öncesi devirlerden yakın zamana kadar toplumsal yaşamda kadının konumu çoğunlukla ikincil planda yer almıştır. Konfüçyüsçü Çin'in ve Budizm'in etkisi altında kalmadığı dönemlerdeki antik Japon toplumlarında (Şintoizm'in de etkisiyle) kadının toplum içindeki konumu her ne kadar güçlü olmuş olsa da yabancı kaynakların Japon toplumunun dini ve düşünce sistemine etki etmesiyle birlikte yeniden düşüşe geçmiştir. İlerleyen dönemlerde ise (özellikle Edo dönemi, 1603-1868) kadının toplum içindeki konumu daha da aşağı seviyelere inerek tamamen erkek egemen bir toplumsal yapı içinde "eşine itaat eden ve evine bağlı" bir kadın imgesine dönüşmüştür. Kadının toplum içinde sahip olduğu bu ikincil konum Meiji döneminde (1868-1912) yapılan Batılılaşma ve modernleşme faaliyetleri kapsamında biraz daha iyileştirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu modernleşme düşüncesi içinde kadının çoğunlukla geri planda kalması ve toplumsal hayattaki statüsünün yükseltilmemesi temelinde mitolojik anlatılarla da meşrulaştırılan ve Japon halkının düşünce sistemini oluşturan mitler yer almaktadır. Mitlerde yaratılışa ve diğer olaylara dair yer alan anlatılarda yansıtılan kadın ve erkek imgesi o dönemden itibaren "kadınlık" ve "erkeklik" rollerinin toplumsal hafıza içinde ele alınmasına kaynaklık etmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmada Japon mitolojisini şekillendiren bu iki yazılı metinde yer alan mitler incelenerek buradaki dişil karakterler betimlenmeye ve kadının Japon mitolojisi içinde nasıl yansıtıldığı anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

I. Japon Mitolojisinin Kaynakları

Japon mitolojisini şekillendiren önemli kaynaklardan ikisini Şinto ve Budizm inançlarının dini öğeleri oluşturmaktadır. Kelime itibarıyla "kamilerin/ruhların/tanrıların yolu" anlamını taşıyan ve kökeni Çince olan Şinto'nun Japoncadaki karşılığı ise *Kami no michi* (Kamı'nın Yolu)'dir. Şinto inancı Budizm öncesi dönemlerde top-

lumsal yapıyı ve ona bağlı bütün kültürel sistemleri içine alan, ritüellere dayalı bir kanunname niteliği taşımıştır.⁵ VI. yy'da Budizm'in Prens Şotoka tarafından Japonya'ya getirilmesiyle birlikte Japonların yerel inançları ile Budizm arasında bir kimlik problemi yaşanmıştır. Bunun sonucunda kendilerine özgü bir kimlik inşa etmek isteyen Japonlar Budizm'in *Butsудо* (Budacılık) kavramına karşılık Şinto kelimesini kullanmaya başlamışlardır. Japonya'nın erken tarihi dönemlerinde Şinto kelimesi spesifik bir dinden ziyade Japon toplumunda yer alan bütün yerel inançları kapsayıcı bir kavram olarak kullanılmıştır. Japonların kendi dini inançlarını tasvir etmek için kullandıkları *Kami no michi* ifadesi de Şinto'nun anlamına yakınlık göstermektedir. İki kavramın anlamlarının birbirine yakınlığı göz önüne alındığında, Japonların Şinto inancını benimsemelerinin çok da zor olmadığı söylenebilmektedir.⁶

Şintoizm, dini bir kurucuya sahip olmayan, temel olarak eski Japon dini inanç ve geleneklerini içeren bir inanç sistemidir. Farklı dini gelenekleri de içinde barındıran Şinto bu açıdan kolektif bir inanç sistemi oluşturmaktadır.⁷ Ataların, kahramanların, imparatorların ve ruhların dini geleneği oluşturduğu Şintoizm'de bu açıdan atalar kültü de ön plana çıkmaktadır. H. Spencer tarafından her dinin kökeni olarak görülen atalara tapınma kültürünün en eski formu Japon toplumunda ruhlara inanmayla başlamaktadır.⁸ Atalar kültü, Şinto inancı içinde üç farklı tapınma biçimi olarak tezahür eder. Bunlardan ilki aile içinde inanılan din olan aile kültürüdür. Aile kültürü, Japon toplumunun ulusal bir devlet yapısına ve ulusal bir lidere sahip olmasından önce toplumdaki nüfuz sahibi ailelerin atalarına gösterdikleri tapınma ve saygı biçimlerini ifade etmektedir. Zaman içinde Japon toplumundaki farklı ailelerin bir araya gelmesiyle aile kültürü de topluluk kültürü haline gelmiştir. Bu inanç sistemi içinde topluluk liderinin ruhuna tapınma ve ona saygı gösterme geleneği oluşmuştur. Son olarak, farklı toplulukların bir araya gelerek Japon

⁵ Donald Alexander Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, çev. Koray Akten (Ankara: İmge Kitabevi, 1996), 282.

⁶ Kürşad Demirci, "Bir Din Olarak Şintoizm'in Gelişim Süreci," *Dinler Tarihi Araştırmaları II* içinde, *Dinler Tarihi Araştırmaları-II Sempozyumu 20-21 Kasım* (Ankara: Dinler Tarihi Yayınları, 1998), 320.

⁷ Sokyō Ono, *Şinto / Kamilerin Yolu* (İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2004), 15.

⁸ Morris, Brian, *Din Üzerine Antropolojik İncelemeler*, çev. T. Atay (Ankara: İmge Kitabevi, 2004), 154.

ulusunu oluşturmalarıyla birlikte atalar kültü de ulusun yöneticisi olan lidere tapınma ve saygı duyma biçimini almıştır.⁹

Şintoizm'in erken dönem karakteristik yapısına bakıldığında çoğunlukla *animistik* veya *polidemonik* (çok cinli) bir tapınma biçimlerini içerdiği görülmektedir.¹⁰ Bu dönemde dinsel tapınmanın gerçekleştirildiği nesnelere direkt olarak insanın duyularının algıladığı ve temas edebildiği objeler olmuştur.¹¹ Ancak, animizm ve polidemonizmin ilerleyen dönemlerinde bu inanış değişmiş; insanlar mistik güçlerin varlığına inanmaya ve doğanın görünen objeleri içinde bir ruhun ya da aşkın bir gücün olduğunu düşünerek onlara tapınmaya başlamışlardır. Japon toplumunun kuruluş tarihiyle eşzamanlı başlangıcı kabul edilen Şintoizm, VI. yüzyıla kadar Japon toplumunun birincil inanç sistemini oluşturmuştur. VI. yüzyılda Japonların Çin toplumuyla yaşadığı etkileşim sonucunda Budizm ve Konfüçyanizm (Ruizm) dinleri Japonya'ya girmiştir. XIII. yüzyıla kadar yalnızca saray çevresi ve aristokratlar arasında yaygın olan ve elitist bir din olarak görülen Budizm ve Konfüçyanizm, XIII. yüzyıldan sonra halk arasında da yaygınlaşmıştır. Japon imparatoru Meici'nin Şintoizm'i resmi din haline getirmesine kadar Budizm ve Konfüçyanizm Japon toplumu içinde etkisini önemli ölçüde devam ettirmiştir. Şintoizm'in Budizm ve Konfüçyanizm ile yaşadığı etkileşim birçok dini ve kültürel öğeyi Şintoizm'in öğretileri içine karıştırmış ve Japon toplumuna özgü yeni bir dini gelenek

⁹ Lafcadio Hearn, *Japonya*, çev. Oğuz Adanır (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016), 32.

¹⁰ Demon, Yunan mitolojisinde yer alan ve "herkese belirsiz, ilahi güç" anlamı taşıyan bir kavramdır. Demon anlayışında animizmin öncesi dönemin özellikleri görülmektedir. Mitolojilerde ise demon anlayışı tanrıları ve ruhları ifade etmek için kullanılmıştır. Celal Beydili, *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük* (Ankara: Yurt Yayınları, 2005), 157.

¹¹ Animizmin bu ilk dönem tapınma biçimlerine Güneş'e ve rüzgara tapınma örnekleri verilebilir. Burada Güneş'e tapınma aslında Güneş'in ruhuna tapınma anlamı taşımamaktadır. Güneş insan tarafından gözle görüldüğü için tapınma da Güneş'in kendisine yapılmaktadır. Aynı şekilde rüzgara yapılan tapınma da rüzgarın insanın duyuları tarafından algılanması sonucunda rüzgarın kendisine yapılmıştır. Burada da rüzgarın ötesinde var olan, görünmez bir mistik güçten söz edilmemektedir.

oluşturmuştur.¹² Böylelikle, Şintoizm senkretik bir din haline gelmiştir.¹³ Bu değişim aşamaları Şinto'daki Kami inancı için de benzer bir nitelik taşımaktadır. Erken dönem Japon inanç sistemi içinde Şintoizm'in en ilkel formlarına rastlanmaktadır.¹⁴ Daha sonraki dönemlerde bu inanç sistemi, doğada bulunan nesnelere (demonların) kendisine olan tapınmadan aşkın varlıklar olan kamilere tapınmaya geçiş yaparak bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Bu değişim ise kendini Japon mitolojisi içinde yer alan inançlar içinde göstermektedir.¹⁵

Şintoizm'in temeli *Kami* inancına dayanmaktadır. Bu nedenle Japon mitlerinin oluşumunda da yine kamilere dayanan bu inanç

¹² Halil İbrahim Şenavcu, "Japon Dinleri," *Dünya Dinleri* içinde, ed. Şinasi Gündüz (İstanbul: MiletNihal Yayınları, 2019), 262.

¹³ Senkretizm, kelime anlamı itibariyle 'karışma, melezleşme ve kaynaşma' anlamları taşıyan ve çoğunlukla birbirinden farklı inanç öğelerinin bir araya gelerek yeni bir kültürleşme alanı yaratması olarak kullanılan bir kavramdır. Senkretizm, farklı toplumsal geleneklere ait kültür öğelerinin, söylemlerin, ritüellerin ya da dini öğelerin karşılıklı etkileşim sonucunda birbiri içine geçerek yeni bir kültürel formların oluşumunu ifade etmektedir. Günümüzde daha çok kültürlerin dinsel boyutlarında ve formlarında yaşanan etkileşimlerin analizinde kullanılan senkretizm, antropolojik kültür kuramlarından biri olan 'kültürleşmenin' dinsel alanındaki karşılığı olmaktadır. Toplumsal etkileşimin meydana getirdiği kültürel geçişkenlik, tarihsel süreklilikle birlikte toplumların sahip olduğu maddi ve manevi kültür öğelerinin aktarımını sağlayarak kültürleşmeyle birlikte yeni kültürel formlar yaratmaktadır. Kültürleşme kavramı oluşan bu yeni kültürel formları ifade ederken, senkretizm de kültürel etkileşimin mitsel anlatılar, yazılı edebi ve kutsal metinler, ritüeller ve gelenekler gibi dinsel etkileşim formlarını ifade etmektedir (Ahmet Kerim Gültekin, "Senkretizm," *Bilim ve Gelecek* 185 (2019): 67-69).

¹⁴ Genchi Katō, *A Study of Shinto: The Religion of the Japanese Nation* (London: Routledge, 2011), 4. <http://site.ebrary.com/id/10446803>.

¹⁵ Japonların tarihi kaynakları sayılan *Kojiki* ve *Nihon Şoki*'ye bakıldığında da Şintoizm içindeki bu erken dönem animizmini görmek mümkündür. O dönem Japon düşünce sisteminde doğadaki nesnelere atfedilen tanrısallık nesnenin kendisiyle özdeş bir yapı sergilemiştir. Öyle ki *Kojiki* ve *Nihon Şoki*'nin başlangıcında yer alan kamilerin yaratılış hikayeleri bu düşünce yapısını gösteren anlatılar içermektedir (Örn. Rüzgar Tanrısı ile doğa olayı olan rüzgarın aynı şey olarak ifade edilmesi). Bu inanç antik Japon hayatında doğal hayatta nesnel gerçekliği olan Güneş'in, Ay'ın, nehirlerin, dağların, ağaçların, bitkilerin ve Büyük Sekiz Ada Ülkesi'nin (Japonya topraklarının da içinde olduğu adalar ülkesi) en yüce Kamiler olarak görülen erkek İzanagi ve kadın İzanami'nin soyundan gelen Kamiler olarak görülmesine aynı zamanda bunların gizemli insanüstü varlıklar olduğuna inanılmasına yol açmıştır (Katō, *A Study of Shinto: The Religion of the Japanese Nation*, 5).

sistemi etkili olmuştur. Çoğunlukla 'tanrılar' olarak nitelendirilen 'kami' kavramı farklı anlamlar da içermektedir. Kami kelimesinin etimolojisi üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında öncelikle kelimenin Japonların ulusal dini olan Şintoizm'in ifade edilmesinde kullanıldığı görülmektedir. Şintoizm, eski Japon kaynaklarında *Kaminagara-no-miçi/michi* olarak kullanılmış ve kavram "Kamilerin/Tanrılarının Yolu" olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte Batılı kaynaklarda kami kelimesine "tanrı" veya "ilah" kavramları temelinde "üstün", "üsteki", "yukarıdaki" anlamlarının verildiği görülmektedir. "Yukarıda" ifadesi kami kavramı için en sık kullanılan ifade olmuştur. Bu ifadeyle kami diğer varlıklardan ve nesnelere üstün olanı yani tanrı veya ilah makamını simgelemektedir.¹⁶ Kamilerin hepsi, tamamen ruhani varlıklar olmamakla birlikte tanrısallaştırılmış insan vücudunda (*shintai*) yaşayan, ruhani özelliklere sahip varlıklardır. Kamilerin genel özellikleri arasında hızlı, iyi, zengin, güçlü ve canlı olma vasıfları bulunmuş olsa da bu varlıklar sonsuz yaşam, kudret veya bilge olma niteliğine sahip varlıklar olmamaktadır. Sayıları farklı kaynaklara göre değişiklik göstermiş olsa da kutsal metinler içerisinde yaklaşık 8 milyon kaminin varlığından söz edilmektedir.¹⁷ Bu kamiler çoğunluğu kendilerini yaratan bir anne babaya sahip olmuş ve bazıları ölmüştür.¹⁸ Bu açıdan bakıldığında kamilerin insanüstü bir gücü veya ruhani bir şeyi temsil etmediği, hem gerçek dünyayı hem de tabiatüstünü aynı anda içinde barındırdığı görülmektedir. Kamilerin sahip olduğu bu gerçeklik unsuru onlara yapılan tapınmayı, diğer inanç sistemleri içinde dehşet ve korku kaynaklı Tanrı tapınma biçimlerinden ayırmaktadır. Aston, Şinto din bilimcisi Motoori Norinaga'nın kaminin özellikleri hakkında yaptığı tanımlamayı şu şekilde açıklamaktadır:

Kami deyimi, ilk olarak eski kayıtlarda adı geçen değişik gökyüzü ve yeryüzü tanrıları ve aynı zamanda kendilerine

16 Hüsametdin Karataş, "Japon Halk Dini Geleneğinde Kami Kültü," *The Journal of Academic and Social Studies* 13, no. 79 (2020): 309.

17 Demirci, *Bir Din Olarak Şintoizm'in Gelişim Süreci*, 321. Değişik kaynaklarda kami sayısı ile ilgili 88 milyona kadar rakamlar da görmek mümkündür. Hatta Japon kültüründe başına 8 konularak türetilen rakamların çokluk ifade etmek için kullanılmasından yola çıkarak bu rakamların, Japonların çok fazla kamiye inandığını belirtmek için kullanılmış olabileceği de iddia edilir. Bkz. Halil İbrahim Şenavcu, "Şintoizm," *Dinler Tarihi I-II* içinde (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018), 156.

18 Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, 283.

ibadet edilen türbelerde oturan ruhları (mi-tama) için kullanılmıştır. Daha fazlası, sadece, insanlar değil, aynı zamanda (sahip oldukları olağanüstü ve etkili güçleri yüzünden korkulmayı ve saygı duyulmayı hak eden kuşlar, hayvanlar, bitkiler ve ağaçlar, denizler ve dağlar ve bütün diğer şeyler de kami olarak anılıyordu. Sadece eşsiz asillikleri ya da işe yarar olmalarından dolayı meşhur değiller. Muzır ve esrarengiz yaratıklar da, sadece genel olarak korkulan şeyler iseler, kami olarak adlandırılırdı. Kami olan insanlar arasında, her şeyden önce, birbirini takip eden Mikoda'ları anmak gerekir. Sonra, hem eski hem de modern zamanlarda, genel olarak kabul edilmeseler de, tek bir köyde şehirde ya da ailede tanrı olarak kabul edilen pek çok kutsal insan olmuştur¹⁹

Kojiki ve *Nihon Şoki*'de de Kami'lerin sahip olduğu bu özellikler mitsel bir dil ile anlatılarak, Japon mitolojisinin oluşturulmasında önemli bir simge olmuştur.

II. *Kojiki* ve *Nihon Şoki* (*Nihongi*)

Kojiki, VIII. yy'da yazılmış Japon mitolojisini temsil eden en önemli eserdir. Gerçek ve gerçek üstü dünyanın çeşitli efsaneler, kahramanlar, kamiler, ve hikayeler aracılığıyla anlatıldığı bu eser içerdiği mitolojik anlatılar bakımından Japon kültürünün önemli bir kaynağını oluşturmaktadır.²⁰ Japon kimliğinin inşa sürecinde de mitolojik anlatılar ortak bir değerler sistemi oluşturmakta ve bu değerler nesiller boyunca taşınmaktadır. Yamamura, mitolojilerin Japon kültürü üzerinde sahip olduğu bu etkiyi şu şekilde açıklamaktadır:²¹

Japon halkı, Japon mitolojisi sayesinde ilk kez bir halk hüviyeti kazanmıştır. Japon mitolojisi, antik çağlardan başlayarak günümüze kadar bireyleri birbirine bağlayan güçlü bir bağ olmuştur. Mitoloji, bir bakıma Japon insanını yaratmış, yoğurmuş ve biçimlendirmiştir. Japon mitolojisi, her ne kadar Japon tarihini doğru olarak yansıtmasa da; sosyal ve kültürel açıdan Japon kimliğinin oluşumunda yadsınmaz bir rol üstlenmiştir.

¹⁹ Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, 284.

²⁰ Okan Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2014), 2.

²¹ Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, 4.

İlk olarak İmparator Tenmu döneminde yazımına başlanmış olsa da *Kojiki* ancak İmparatoriçe Genmei döneminde tamamlanmıştır.²² *Kojiki*, bilinen en eski Japonca yazılı kaynak olması sebebiyle Japon mitolojisinin birincil kaynağı olarak kabul edilmektedir.²³ *Kojiki* dışında, yazımı 720 yılında tamamlanan “Nihon Şoki” adlı eser de Japon mitolojisinin ikinci en önemli yazılı kaynağı olarak görülmektedir. İki eser de içeriği bakımından çeşitli mitolojik anlatılara yer veriyor olsa da *Kojiki*, Nihon Şoki’ye göre daha kapsamlı mitolojik anlatılar içermektedir.²⁴ Ancak her iki eser de içeriği bakımından Japon kültürünün, tarihinin ve kimliğinin oluşumuna kaynaklık eden önemli kaynaklar olmuştur.

Kelime anlamı bağlamında bakıldığında *Kojiki*, Japonca ‘Ko 記’ (eski), ‘Ji 事’ (olay) ve ‘Ki 古’ (kayıt) karakterlerinin bir araya gelmesiyle oluşan, eski olayların kaydı anlamını taşımaktadır. İmparator Tenmu döneminde, Hieda No Are’ye *Kojiki* öncesinde yazıldığı düşünülen ‘Teiki’ ve ‘Hanci’ adlı iki eseri ezberlemesi ve bunlar içinde yer alan eksik ve yanlış bilgilerden arındırılmış bir eser yazması söylenmiştir. Ancak bu eser İmparator Tenmu döneminde bitirilememiştir. İmparatoriçe Genmei döneminde yarım kalan eser Ō no Yasumaro isimli bir saray görevlisine yazdırılarak, 712 yılında tamamlanmıştır. Eser üç ciltten oluşmaktadır. Birinci ciltte, yeryüzünün ve gökyüzünün yaratılışı, kamilerin ortaya çıkışı ve kamiler arasında yaşanan olaylar; ikinci ciltte, ilk Japon imparatoru olan Cinmu ve XV. İmparator Ōcin’e kadar yaşanan olaylar; son ciltte ise XVI. İmparator Nintaku’dan XXXIII. İmparator Suiko’ya kadar yaşanan olaylar anlatılmaktadır.²⁵

Kojiki ve *Nihon Şoki* o döneme kadar yerel halk arasında süregelen sözlü geleneğin yazılı geleneğe dönüşmesini sağlayan iki eser olmuştur. İki eser de anlatılarına kâinatın yaratılışının öncesine giderek başlamaktadır. Ruhlar çağına ve imparatorluk döneminin başlangıç çağına dair tasvir edilen anlatılar mitolojik bir anlayış ile ele alınmaktadır.²⁶

²² İmparator Tenmu 673-686 yılları arasında, İmparatoriçe Genmei ise 707-715 yılları arasında hükümdar olmuştur.

²³ Yazımı 712 yılında tamamlanmıştır.

²⁴ Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, 77.

²⁵ Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, 78-79.

²⁶ Joseph Champbell, *Doğu Mitolojisi: Tanrının Maskeleri*, çev. Kudret Emiroğlu (Ankara: İmge Kitabevi, 1998), 533.

Kojiki'yi Japon mitolojisinde ve tarihinde öne çıkartan unsur, Japon tarihi ve kültüründe yaşanan değişim sürecine yaptığı etki olmuştur. Şinto dini geleneğinin en önemli yazılı metinlerinden birisi olan *Kojiki*, III. yy'da farklı geleneğe sahip klanların bir araya gelerek Ōkimi önderliğinde Yamato devletini kurmasıyla birlikte imparatorluk hanedanlığının gücünü pekiştirmek ve Japon kimliğini oluşturmak için yazıya geçirilmiştir.²⁷ Mitolojiler içinde yer alan efsanevi anlatılar, kahramanlık hikayeleri, inançlar ve gelenekler, Japonların toplumsal hayatını denetleyici ve düzenleyici işleve sahip olmuştur. Bunun yanı sıra mitolojilerin etkileri yalnızca toplumsal hayat ile sınırlı kalmamış aynı zamanda eski çağlarda Japon toplumdaki felsefe, ahlak, tarih, hukuk ve diğer bilimlerin düşünce sistemlerinin oluşumuna kaynaklık etmiştir.²⁸

Kojiki ve *Nihon Şoki*'nin yazıya geçirilmesinden sonra ilerleyen dönemlerde imparatorluk hanedanlığının temsilcileri tarafından Japon mitolojisini oluşturmaya yönelik yeni eserlerin yazdırılması geleneği devam etmiştir. Bu eserler;

1. *Fudoki*; Yerel Kaminin hikayesini anlatan bir eserdir. 713 yılında yazımı tamamlanmıştır.
2. *Manyoshu*; içerisinde hem mitolojik anlatıların hem de dinsel olmayan (dünyevi) temaların işlendiği bir eserdir. 760 yılında yazımı tamamlanmıştır.
3. *Shoku Nihongi*, *Nihon Koki*, *Shoku Nihon Koki*; *Nihon Şoki*'den sonra Japon kroniklerinin devamı niteliğinde yazılmış eserlerdir. Sırasıyla 797, 840 ve 869 yıllarında yazımları tamamlanmıştır.
4. *Nihon Montoku Tenno Jitsuroku*; İmparator Mentoku'nun dönemini kronolojik bir şekilde anlatmak için yazılmış eserdir. Yazımı 879 yılında tamamlanmıştır.
5. *Nihon Sandai Jitsuroku*; üç saltanat devrinin kayıtları olarak yazılmış eserdir. Yazımı 901 yılında tamamlanmıştır.

²⁷ Yamato, MS 300-550 yılları arasında hüküm sürmüş bir devlettir. Farklı dini gelenek, inanç ve kültürel yapıya sahip klanların kan bağıyla birbirine bağlanarak oluşturdukları devlet, zaman içinde kendi aralarında ortak bir kültürel inanç sistemi geliştirmişlerdir. Bu inanç sistemi içerisine zaman içinde farklı klanlara ait efsaneler ve inanışlar dahil olarak imparatorluk soyunun efsanevi anlatıları merkezinde yeni bir Japon mitolojisi oluşturulmaya çalışılmıştır.

²⁸ Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, 83.

6. *Engishiki*; Şinto ritüellerinin ve usullerinin anlatıldığı kanunname niteliği taşıyan 50 ciltlik eserdir. Yazımı 901-922 yılları arasında tamamlanmıştır.²⁹

Kojiki ve *Nihon Şoki* başta olmak üzere eski tarihsel dönemlere ait yazılan bu eserler Japon toplumunun sosyal, kültürel ve siyasal hayatına ilişkin anlatılar içermiş olsa da içinde barındırdığı mitolojik³⁰ ve dini anlatılar ile birlikte hem günümüz Şinto inancının temellerinin hem de Japon kimliğinin oluşumuna kaynaklık ettiği düşünülmektedir.

Kojiki'nin başlangıcı, 'Tanrıların Çağı' olarak adlandırılan bölüm ile başlamaktadır. Bu bölüm içerisinde daha çok mitolojik anlatıların yer aldığı, yeryüzü ve gökyüzünün nasıl oluştuğu, kamilerin ortaya çıkışı ve 500 yılına kadar yaşanan olaylar daha çok mitolojik bir anlatı içinde aktarılmaktadır. Bu bölümü takip eden bölümde ise İmparatorluk dönemi ve ruhani tanrılardan insani tanrılara geçişi ifade eden, İnsan İmparatorluğu Çağı olarak adlandırılan dönem yer almaktadır. Bu bölümün içeriğinde İmparator Jimmu'dan İmparatoriçe Suiko dönemine kadar yaşanan tarihsel olaylar anlatılmaktadır.³¹

III. Japon Mitolojisi'nde Yaratılış Hikayesi

Kojiki ve *Nihon Şoki*'nin başlangıç bölümlerinde anlatılan yaratılış hikayesi öncelikle Gökyüzü ve Yeryüzünün birbirinden ayrılması ile başlamaktadır. *Kojiki*'nin birinci kısmında yeryüzü ve gökyüzünün oluşmasıyla birlikte bu ikisi arasında ortaya çıkan kutsal varlıklardan söz edilmektedir. Aston, Yasumaro'nun *Kojiki*'nin başlangıç kısmında anlattığı yaratılış sürecini şu şekilde aktarmaktadır:

Eskiden, Gökyüzü ve Yeryüzü henüz birbirinden ayrılamamıştı ve In ve Yo henüz bölünmemişti. Belirsiz şekilde sınırları olan ve tohumlarla dolu, bir yumurtayı andıran karmaşık bir kütle oluşturdular. En ağır ve büyük kısım sükunet bularak Yeryüzünü oluştururken, en saf ve temiz kısım, hafifçe karıştı. En halis kısım kolayca, birleşik bir vücut haline

²⁹ Vedat Şafak Yami, "Şintoizm'in Kutsal Metinlerinde Yaratılış Hikayesi," *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2, no. 3 (2010): 267.

³⁰ Bu mitolojik anlatıların temelinde yaratılışa dair kozmogonik mitler bulunmaktadır.

³¹ John S. Brownlee, *Political Thought in Japanese Historical Writing from Kojiki (712) to Tokushi Yoron (1712)* (Canada: Wilfrid Laurier Press, 1991), 11.

geldi, fakat ağır ve büyük kısmın pekişmesi zor oldu. Dolayısıyla ilk önce Gökyüzü oluştu ve Yeryüzünün ortaya çıkması bunu izledi. Daha sonra bunların arasında kutsal varlıklar ortaya çıktılar.³²

Gökyüzü ve Yeryüzünün ayrılmasıyla birlikte Yasumaro'nun ilk üç tanrı olarak bahsettiği tanrıların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu tanrılar daha önce var olmamış, başka bir varlık tarafından var edilmemiş ve tekil olarak ortaya çıkmış tanrılar olmaktadır. İlk üç tanrının birincisi Takama-no-hara'da ortaya çıkan Yüksek-Gökyüzü-Ovası Tanrı, ikincisi Şirin-Kamış-Filiz-Prens-Tanrı ve sonuncusu Kutsal-Sonsuz-Kalıcı Tanrı'dır.³³ Bu tanrılar yalnız doğmuş ve kendilerini gizlemişlerdir.³⁴ Daha sonra ise bu üç gökyüzü tanrısından ayrı olarak diğer varlıklara kaynaklık eden "Yedi Tanrı Nesli" olarak adlandırılan tanrılar ortaya çıkmıştır. Bu yedi tanrının son ikisi ise tanrı İzanagi (davet eden erkek) ve onun kız kardeşi tanrı İzanami (davet eden kadın) olmuştur.³⁵ Gökyüzü ilahları İzanagi ve İzanami'ye yeryüzündeki akışkan parçaları sağlamlaştırmalarını ve onlara hayat vermelerini emretmişlerdir. Bu görevi yerine getirmeleri için de onlara göklerden gelen mücevherli bir mızrak verilmiştir. Mızrağı aldıktan sonra İzanagi ve İzanami "Yüzen Cennet Köprü"ünde (*Ama-no-uki-hashii/Ame-no-uki-hashii*) durarak buradan mızrak ile akışkan parçaları katılışp, birbirine yapışkan bir hal alana kadar karıştırmışlardır. Bunun sonucunda da ilk ada olan Onogoro ortaya çıkmıştır.³⁷

İlk adanın yaratılmasından sonra İzanagi ve İzanami gökyüzünden adaya inerek orada yaşamaya karar vermişlerdir. Bu adaya

³² Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, 288.

³³ *Kojiki*'nin 1917 yılında Charles F. Horne tarafından yapılan çevirisinin birinci kısmında bahsedilen bu üç tanrının İngilizce karşılıkları; Master-of-the-August-Centre-of-Heaven deity, High-August-Producing-Wondrous deity, Divine-Producing-Wondrous deity olarak yer almaktadır. Charles F. Horne, *The Sacred Books and Early Literature of the East: With Historical Surveys of the Chief Writings of Each Notion Vol. XIII*, 14.

³⁴ Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, 289.

³⁵ Charles F. Horne, *The Sacred Books and Early Literature of the East: With Historical Surveys of the Chief Writings of Each Notion (Vol. XIII)* (New York, London: Parke Austin, Lipscomp, 1917), 15.

³⁶ İsimlerin Japonca karşılıkları *Izana-gi-no-kami* ve *Izana-mi-no-kami*'dir.

³⁷ Charles F. Horne, *The Sacred Books and Early Literature of the East: With Historical Surveys of the Chief Writings of Each Notion (Vol. XIII)*, 15-16.

da ortasında merkezi bir sütun bulunan ve “Sekiz Ölçü Sarayı” olarak adlandırılan yapıyı inşa etmişlerdir.³⁸ Daha sonra İzanagi yapının soluna doğru, İzanami ise sağa doğru giderek merkezin etrafında dolaşmaya başlamışlardır. Başlangıç noktasına gelirken karşılaşan ikili konuşmalarını gerektiği halde İzanami’nin İzanagi’ye “Ah, ne çekici bir genç!” ve İzanagi’nin de İzanami’ye aynı şekilde “Ah, ne çekici bir genç kız!” demesi yüzünden ilk birlikliklerinden doğan çocukları sülük şekline benzeyen, kemiksiz bir yaratık olmuştur. Daha sonra Gökyüzü ilahlarından yardım isteyerek yaptıkları ritüeli (İzanagi’nin İzanami’den önce konuşması) değiştiren ikilinin birlikliğinin sonucunda yedi ada meydana gelmiştir. Bu adalar bölgesine ise Sekiz Büyük Ada Diyarı (Oyashima-kuni) adını vermişlerdir.³⁹ İlahlar tarafından İzanagi ve İzanami’ye verilen görevlerden ilki olan yeryüzünde insanların yaşayacağı bir mekân ve bununla birlikte insan hayatı için gerekli olan kamilerin yaratılmasını gerçekleştirdikten sonra ikinci görevleri olan yeryüzünde yaratmış oldukları bu düzeni yeni kamilere devretmeyi gerçekleştirmeye başlamışlardır.⁴⁰

İzanami’nin doğurduğu genç kamilerden en sonuncusu ateş tanrısı olan *kagu-tsuchi* olmuştur. Doğum sırasında ateş tanrısı İzanami’nin başta cinsel organı olmak üzere tüm bedenini yakmış ve İzanami hasta olarak ölmüştür.⁴¹ İzanami’nin ölümü üzerine ateş tanrısına öfkelenen İzanagi kılıcı ile onun başını kopartarak üç par-

³⁸ Bu merkezi sütunun ismi *Semavi Heybetli Sütun* olmakla birlikte evin merkezini oluşturan sütun imgesi başta İskandinav ve Hindistan mitolojileri olmak üzere çoğu ülkede kutsal olarak görülmektedir. Evin bu merkez sütununun günümüz Japon insanı için hala bir şeref (onur) objesi olarak görüldüğü söylenmektedir. Bu merkez sütun Şinto tapınakların da Nakago no mibashira (*Merkez Heybetli Sütun*) olarak adlandırılırken sıradan evlerde ise Daikoku-bashira olarak adlandırılmaktadır. William G. Aston, *Shinto: The Ancient Religion of Japan* (London: Constable & Company, 1905), 74.

³⁹ Michael Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, çev. Özlem Özarpacı (İstanbul: Say Yayınları, 2018), 266-277.

⁴⁰ Bu amaç dahilinde İzanami, deniz ve liman kamileri başta olmak üzere rüzgar, ağaç, dağ, nehir vb. kamileri de doğurmuştur. En son ise ateş kamisini doğururken İzanami’nin yeryüzündeki hayatı son bulmuş ve ölümler diyarına geçiş yapmıştır. Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, 267.

⁴¹ İzanami’nin ölmesi sırasında kusmuşundan “*Metal-Dağ-Prensi*” ve “*Metal-Dağ-Prensese*”, dışkısından “*Kil Prensi*” ve “*Kil Prensese*”, idrarından “*Dişi Su Yılanı*” kamileri ortaya çıkmıştır. Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, 292.

çaya ayırmıştır ve daha sonra bu parçaların her biri bir tanrıya dönüşmüştür. İzanagi, İzanami'nin ölümünden sonra onu görmek ve ölümler diyarından çıkartmak için karanlık yer altı dünyası olan Yomi'ye (*Yomo-tsu-kuni*) gitmeye karar vermiştir. İzanagi, Yomi'de İzanami'yi görmüş ve onunla konuşarak oradan çıkmasını istediğini söylemiştir. İzanami kendisinin de bunu istediğini ve bunun için Yomi'nin Kamileriyle konuşacağını ancak İzanagi'nin ona bakmaması gerektiğini söylemiştir. Bu konuşmanın üzerine İzanagi yeniden yeryüzüne dönmüş ancak uzun bir zaman bekledikten sonra yeniden İzanami'yi görmek için Yomi'ye gizlice gitmiştir. İzanagi burada İzanami'nin bedenini kurtlar tarafından yenmiş ve sekiz Gök gürültüsü tanrısını doğurur bir vaziyette görmüştür. Gördüklerinden çok korkan İzanagi oradan uzaklaşırken İzanami tarafından görülmüş ve İzanami kendisini utandırdığını düşündüğü İzanagi'ye öfkelenerek Yomi'deki "çirkin kadınlara" onu kovalamasını emretmiştir.⁴² İzanagi ve İzanami arasında bu olaydan sonra başlayan düşmanlık ikisinin Yomi'de yeniden karşı karşıya gelerek boşanması sonucunda sona ermiştir. Yeryüzüne yeniden dönen İzanagi, ölümler mekanına gittiği için kirlendiğini düşünmüş ve kendini bu kirden arındırmak için nehir kenarına gidip yıkanmıştır. İzanagi'nin nehir kenarına gelip burada üstünden çıkarttığı kıyafetlerle birçok kami doğmuştur. Sonrasında İzanagi'nin nehirde yıkanmaya başlamasıyla birlikte ilk önce "kirlenmeyi" temsil eden kamiler, daha sonra da "arınmayı" temsil eden kamiler doğmuştur. Toplamda dört tane kami meydana gelmiştir. Son olarak İzanagi'nin sağ gözünü, sol gözünü ve burnunu yıkaması sonucunda da son üç kami doğmuştur. Bu kamilerden ilki önemli bir konuma sahip olan Amaterasu-o-mikami olmuştur. İzanagi ona kendi taktığı mücevherleri vererek onu "*yüce cennet ovasının (Takamagahar)*" kadın hükümdarı yapmıştır. İkinci kami ise erkek çocuk olarak doğan Tsukiyomino-mikoto adında gecedan sorumlu kami olmuştur. Sonuncusu ise Susano-wa adında denizlerin hükümdarı olan kadın kami olmuştur. İzanagi tüm bu kamiler doğduktan sonra yeryüzü hayatını bırakarak Taga'da yaşamaya başlamıştır.⁴³

⁴² Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, 297.

⁴³ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, 270.

IV. Japon Mitolojisindeki Bazı Dişil Karakterler ve Temsilleri

Dişil karakterler baskın bir şekilde Japon mitolojisi içerisinde yer almamaktadırlar. Mitolojiler içinde daha çok erkek tanrı, savaşçı, kami veya ilahların yaratılışları ve kahramanlık hikayeleri üzerinde durulmaktadır. Bununla birlikte Japon mitolojisinde öne çıkan diğer bir unsur, mitolojik anlatılarda düalist bir yapının olmasıdır. Japon kültürü içinde yer alan zıt fenomenler mitolojik anlatılar içerisinde yer almaktadır. Yaşam/ölüm, kirli/temiz vb. zıtlıklar çoğunlukla bir arada kullanılmaktadır. Japon kültürü içerisinde ölümün kirli bir fenomen olarak görülmesi, mitolojik anlatım içerisinde ölümün yaşamla ilişkilendirilmesine sebep olmaktadır. Ölüm ve yaşam birbirinin devamı olarak, döngüsel bir anlatım içerisinde sunulmaktadır. Çin kültürü ve Budizm'in Japon kültürüne etki etmesiyle birlikte mitolojik anlatımdaki bu yapı, kirli/temiz düalizmi üzerinden kadın ve erkek algısını da şekillendirmiştir. Mitolojik anlatılarda kadınlara tanrısal özellikler verilmiş olsa da doğum ve regl dönemleri kirlilik ile ilişkilendirildiği için kadınlar kirli, erkekler ise temiz olarak nitelendirilmektedir.⁴⁴ Kısacası, Japon mitolojisinin erkek baskın bir yapısının olduğu görülmektedir. Bununla birlikte *Kojiki* ve *Nihon Şoki*'de anlatılan ve olay örgüsünde etken konuma sahip dişil karakterler de bulunmaktadır.

Kojiki ve *Nihon Şoki*'de yer alan başlıca dişil kamiler dışında Kociki içinde yer alan mitolojik anlatılarda farklı dişil kami ve karaktere de yer verilmektedir. Bu hikayelerde çeşitli mitolojik anlatılar ile tasvir edilen dişil karakterler Japon mitolojisi içinde ön plana çıkmaktadır. Bu mitolojik anlatılar içerisinde kadına bakıldığında öncelikle Japon toplumun kuruluş tarihlerinde Şintoizm geleneği içerisinde kadın şamanların ön plana çıktığı görülmektedir. Kadın şamanlar toplumda önemli bir konuma sahip olup *Kojiki* ve *Nihongi*'de yer alan anlatılarda geleceğe dair yorum yapan kahinlerin saçlarını kesmedikleri ve kadınlara yanaşmadıkları ifade edilmektedir.⁴⁵ Şinto geleneği içinde her ne kadar kadının konumu yüksek olmuş olsa da erken dönem Japon toplumunda mitolojik anlatılar içerisinde kadın iki farklı şekilde temsil edilmiştir. Bunlardan ilki olan kadın tanrıça ve kami olarak nitelendirilerek tanrısallaştırılan güçlü kadın imgesi,

⁴⁴ Merve Üstek, *Şintoizm ve Kadın* (İstanbul: Urzeni Yayınevi, 2021), 98.

⁴⁵ Kürşad Demirci, "Japon Etnosantrizmi: Şintoizm," *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi* 1, no. 2 (1998): 103.

bir diğer ise Çin'den gelen Budizm'in Şintoizm'e olan etkisiyle tanrısallaştırılan kadın imgesinin yanında sunulan ve çoğunlukla kirlilik, saf olmayan ve tehlike ile bağdaştırılan Budizm'in kötücül kadın imgesidir. Bu açıdan, Japon dini düşünce sisteminde kadının rolüne önemli etkileri olan Budizm'in kadına bakışı da önemlidir. Budizm'in erken dönem inanç sistemi içerisinde kadınlar ikincil konumda yer almaktadırlar. Budizm'in cinsiyet ayrımcılığı temelindeki ataerkil yaklaşımı Buda ve Nirvana anlayışlarında da cinsiyet ayrımcı bir geleneğin benimsenmesine neden olmaktadır. Erkek egemen Budist söylemi içerisinde kadınların cemaat hayatı içerisinde erkek keşişlere karşı itaatkar olması gerekmekte ve kadın keşişlerin sanghaya (manastıra) kabul edilişlerinde uymaları gereken birçok kural bulunmaktadır.⁴⁶ Budizm'de kadın manastırda yapılacak dinî eylemi tehlikeye sokabilecek bir varlık olarak kabul edilmektedir.⁴⁷ Bunun yanı sıra Budizm'de bir canlının yeniden doğuşu sırasında doğmak istediği beden erkek bedendir.⁴⁸ Japon mitolojisinde insanları kandıran ve şekil değiştiren olarak ön plana çıkan yılan tasvirinde de kadın figürüne rastlanmaktadır.

Bu mitolojik anlatılarda öne çıkan bazı dişil karakterler; İzanami, Amaterasu, Ame-No-Uzume, Ōgetsuhime, Suseribime, Kiyohime, Kijo, Ohaguro Bettari ve Jorōgumo'dur.

1. İzanami

İzanami, Japon mitolojisinde belirgin olan ilk dişil karakter olarak ortaya çıkmaktadır. İzanami ve erkek kardeşi İzanagi gökyüzü ilahlarının emri üzerine yeryüzünde hayatı başlatmak ve insan yaşamı için gerekli olan kamileri yaratmak için Üst Dünya'dan yeryüzüne gönderilmişlerdir. *Kojiki*'nin başlangıcında yer alan bölümde de anlatıldığı gibi öncelikle İzanami, yeryüzü adalarını oluşturmak için

⁴⁶ Hammet Arslan, "Budizm'de Kadının Konumu," *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (2014): 172.

⁴⁷ Buddha'nın cemaate katılmak isteyen kadınların talepleri üzerine söylediği şu sözler Budizm'in ilk dönemlerinde kadına bakışı açık bir şekilde yansıtmaktadır: "Dharma yasası gereği kadınların evlerinden çıkmaları uygun değildir. Kadınlar için keşişlik vs. hiçbir dini görev yoktur. Niçin? Şayet kadınlar evlerini terk ederlerse Dharma uzun süre varlığını sürdüremez" Bkz. Arslan, *Budizm'de Kadının Konumu*, 153.

⁴⁸ Hacer Tokyürek, "Eski Uygun Budist Metinlerinde Şeytan, Yılan, Kadın İlişkisi," *Türkiyat Mecmuası* 26, no. 1 (2016): 3.

İzanagi ile birlikte olmaktadır. Ancak bu ilk birliktelikten doğan çocuk sülük şekline benzeyen, kemiksiz bir yaratık formunda dünyaya gelmiştir. İkinci çocuğun da buna benzer bir şekilde dünyaya gelmesi üzerine İzanagi ve İzanami Gök kamilerinin yanına gitmişlerdir. Burada kamiler İzanami'ye İzanagi ile eş olma ritüeli sırasında ilk önce kendisinin konuşmasının yanlış olduğunu, kadının erkekten önce konuşmasının doğa kurallarına aykırı bir durum olduğunu ve ritüeli buna uygun şekilde değiştirmeleri gerektiğini söylemişlerdir.⁴⁹ Burada her ne kadar Japon adalarının ve yeryüzünde yaşamı devam ettirecek kamilerin yaratılması dişil karakter olan İzanami tarafından gerçekleştirilmiş olsa da kadınların erkeklerden önce “söz hakkına sahip olmadığı” vurgusu yapılmaktadır.

İzanami yaşamın kaynağı olmasıyla “doğurganlık” özelliği ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte “ilk kadın, ilk eş ve ilk anne” olması nedeniyle de Japon mitolojisi içinde önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak İzanami'yi öne çıkartan bu özellikleri *Kojiki*'nin ilerleyen epizotlarında değişiklik göstermektedir. Ateş Kamisini doğururken yanan ve ölümler diyarı Yomi'ye giden İzanami burada bambaşka bir karaktere bürünmüştür. İzanagi'nin verdiği sözü tutmayarak İzanami'yi gizlice ziyarete gelmesi ve burada onu bedeninden kurtlar ve yılanlar çıkarken, gök gürültüsü tanrılarını doğururken görmesi İzanami'yi nefret dolu ve öfkeli bir karaktere dönüştürdüğü görülmektedir. Burada dikkat çeken şeylerden bir tanesi İzanami'nin en son çocuğunu doğurduktan sonra bedeninin yanması ve “doğurma” özelliğini kaybetmesi ile birlikte ölümler diyarına gönderilmesidir. *Kojiki*'de de dişil karakterleri simgeleyen en önemli özelliklerden birisi olan “doğurganlık” İzanami için de onun yeryüzündeki varlık sebebiyle eşdeğer tutulduğu görülmektedir. Bu özelliğin kaybedilişi kadın için “bedenin işlevsizleşmesi” olarak görülerek ölümler dünyasında da yapılan beden tasviri “estetikliğini kaybetmiş”, çürüyen bir kadın bedeni olarak yapılmıştır. *Kojiki*'de İzanagi'nin İzanami'yi görmek için Yomi'ye yaptığı gizli ziyareti anlatan epizotta ikili arasında geçen konuşma dikkat çeken bir diğer husustur. İzanami'yi vücudu çürürken ve bedeninin üstünde kurtlar dolaşırken gören İzanagi'nin dehşete kapılarak geri çekilmesi

⁴⁹ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, 266.

üzerine İzanami'nin "Beni utandırdın!" diyerek bağırması ve bu duruma çok öfkelenmesi "doğumun gizliliği" anlayışını yansıtmaktadır.⁵⁰

İzanami'nin İzanagi ile Yomi'de karşı karşıya gelerek birbirinden boşanmak için yaptıkları sözleşmeyi anlatan epizotta ise ikili arasında geçen diyalog önemlidir. İzanami, İzanagi'ye yeryüzünde yaşayanlardan birini öldüreceğini söylemekte ancak İzanagi buna çok sinirlenmekte ve İzanami'nin öldüreceği bir kişiye karşılık yeryüzünde bin beş yüz kişiye hayat vereceğini, ölenlerin sayısının doğanlardan az olacağını söylemektedir. Bunun üzerine İzanami ölümler diyarı ile yaşayanlar ülkesi arasındaki Yomi geçidini büyük bir kaya ile kapatarak Yomi'nin Büyük İlahı (*Yomo-tsu-oho-kami*) haline gelmektedir.⁵¹ Böylelikle İzanami ölümler diyarında kalır, İzanagi ise yeryüzüne geri dönmektedir. *Kojiki*'de yer alan bu bölüme bakıldığında, ilk kadın olarak yaratılan İzanami'nin hikayenin sonunda ölümler diyarında (kirli ve kötücül bir dünya) kaldığı, erkek İzanagi'nin ise yaşamı (saf ve temiz olan dünya) devam ettirmek için yeniden yeryüzüne gönderildiği görülmektedir. İzanagi'nin yer altı dünyasından ayrılması ve burada kendini "kirlenmiş" hissetmesi

⁵⁰ İzanami'nin Yomi'de bedeni çürümüş bir şekilde gök gürültüsü tanrılarını doğururken kendisini gören İzanagi'ye öfkelenmesinin sebebi de gene bu inanç olmuştur. Kadınlar için yerleşim yerinden uzakta "Doğumevleri" inşa etmek köklerini antik Japon inançları ve geleneklerinden almaktadır. Bu inanca göre kadınlar doğumu yaklaştığında hane içinde duramaz ve yerleşim yerinden uzakta, kimsenin görmeyeceği bir yerde doğumlarını yapmaları gerekmektedir. Satow ve Dickins, bu geleneğin yakın döneme kadar Japonya'nın Hachijō-jima bölgesinde devam ettiğini, kadınların doğum zamanları yaklaştığında evden ayrılarak bu doğumevlerine gittiğini ancak çoğu bebeğin doğum sırasında gerekli müdahale yapılamadığı için öldüğünü ifade etmektedir. Bu bölgede uygulanan diğer bir gelenek ise uame tāhi (Çince "o" anlamına gelen Tāĕ ve Japonca "ateş" Hi 火 anlamına gelen kelimelerinin birleşimi) adındaki yerel bir gelenektir. Bu geleneğe göre kadınlar her ay regl dönemlerinde yedi gün boyunca hane halkından ayrı durmaktadır. Bunun nedeni kadınların bu dönemde "kirli" olduklarına inanılmasıdır. Bu yüzden de kadın yedi gün boyunca hane halkından uzak durduğu gibi onların yemek pişirdiği ateşte yemek pişirememektedir. Frederick Dickins ve Ernest Satow, *Notes of a Visit to Hachijō in 1878. Transactions of the Asiatic Society of Japan* (Vol. VI.) (Yokomaha: Asiatic Society of Japan, 1878), 454-456. Kadının yaşam döngüsünde yer alan ve biyolojisinin getirmiş olduğu bu özelliklerin (doğum yapma ve regl olma) toplum tarafından "kirli" olarak nitelendirilmesi kadını ötekileştiren ve ikincilleştiren bir bakış açısı yaratmıştır. Bunu da *Kojiki* içinde İzanami temsiliyeti üzerinden görmek mümkündür.

⁵¹ Mackenzie, *Çin ve Japon Mitolojisi*, 298.

üzerine bir nehir kenarında yıkanarak “temizlenmesi” Şinto inancının temelinde yer alan ikili karşıtlıkların (kirli/saf olmayan-saf) önemli bir yansıması olmaktadır. Ancak bu düalite de tekrardan kadının “kirli/saf olmayan” olanı erkek ise “saf” olanı temsil etmektedir. Bu nedenle de İzanagi'nin nehirden temizlenmesi sonucunda dünyaya gelen üç büyük kami, saf olan “erkek”ten oluştukları için safliklarını korumuş olmaktadır.⁵²

2. Amaterasu

Japon mitolojisinde yer alan önemli dişil karakterlerden bir diğeri ise Güneş kamisi olan Amaterasu'dur. Amaterasu'nun kamiler arasında önemli bir yeri bulunmaktadır. Japon mitolojisine göre Yamato devletinin ilk imparatoru Amaterasu'nun torunu ve bu nedenle Amaterasu'nun Japon imparatorluk hanedanlığının koruyucusu olduğuna inanılmaktadır. Amaterasu'ya yüklenen bu koruyuculuk vasfı onu, kami olarak Japon halkının en büyük önderi haline getirmiştir.⁵³

Amaterasu, Kojiki'de hikaye boyunca tıpkı İzanami gibi farklı karakterlere bürünmektedir. İlk olarak, Amaterasu'nun erkek kardeşi Susano-o'nun annesinin yanına dönme arzusu nedeniyle babası İzanagi tarafından sürgün edilmesi sonucunda kız kardeşinin yanına giderek ondan yardım istemesi sırasında yaşanan olaylar Amaterasu'nun savaşçı kişiliğini yansıtmaktadır. İkinci olarak, Amaterasu'nun kardeşinin ölçsüz hareketleri yüzünden endişe duyarak kendini bir mağaraya kapatması sonucunda yeryüzünün karanlığa gömülmesi sırasında yaşanan olaylar ile Amaterasu'nun yaşama kaynaklık edecek bir kami olduğu ve onun yokluğunda doğanın dengesinin bozularak yaşamın duraksadığı yansıtılmıştır. Son olarak, Amaterasu'nun yeryüzü hükümdarlığını torununa vermesi ile vurgulanan anne olma özelliği dikkat çekmektedir.

Amaterasu ile *Kojiki* ve *Nihon Şoki*'de yer alan ilgili bölümlerde onun Japon Şinto panteonun da çok önemli bir karakter olduğunu görmek mümkündür. Bunun yanı sıra Amaterasu'nun yeryüzü hükümdarlığını kendi soyundan gelen torununa devretmesi de Japon imparatorluk hanedanlığının gücünü meşrulaştıran ve Amaterasu'yu bir kadın olarak en üst siyasi otorite kaynağı olarak görülmesini sağlayan önemli unsur olmuştur. Amaterasu'ya Japon

⁵² Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, 271-272.

⁵³ Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, 115.

mitolojisi içinde yüklenen bu önemli anlam aslında Çin etkisi altına girmeden önce Japon toplumu içinde kadının siyasi ve sosyal alanda sahip olduğu güçlü konumun bir yansıması olarak görülebilmektedir.

Amaterasu'nun en güçlü ve önemli kami olarak görülmesi inancını etkileyen bazı unsurlar olmuştur. Bunlardan birincisi, Amaterasu inancının Jōmon dönemindeki (MÖ 14000-300 yılları arası) "dişi kami" imgesinden geldiği yönündedir. Japonya'nın pre-historyası olarak adlandırılan bu döneme ait kadın Tanrıça heykelleri hastalık tedavisi için yapılan iyileştirme (şifa) ritüellerinde sıklıkla yer almıştır. Bunun yanı sıra bu figürler doğum ayinlerinde şamanlar tarafından kullanılmış ve "doğurganlığı" temsil eden sembolik bir anlama sahip olmuşlardır.⁵⁴ Bu açıdan bakıldığında, Jōmon döneminde dişi kamileri yansıtan Tanrıça figürleri ve temsil ettikleri sembolik anlamların sonraki dönemlerde ortaya çıkan Amaterasu inancını da etkilediği söylenebilmektedir. Amaterasu'yu önemli kılan diğer bir unsur ise Güneş Kamisi olma özelliğidir. Güneş kültü hemen hemen tüm kültürlerde var olan ve Tanrı/Tanrıçalara atfedilmiş, yaşamın kaynağı olarak görülen en önemli şeylerden birisidir. Eski Japon toplumunda da Güneş kutsal bir nesne olarak görülmüş bu nedenle de kendisi yaşamın ve Japon halkının yaratıcısı olarak "Gün Kamisi" olmuştur. Gün Kamisi ile daha sonra "Merhametli Ana Kami" nin birleşmesiyle de Güneş Kamisi Amaterasu'nun oluştuğu düşünülmektedir.⁵⁵ Köklerini derin bir kültürel inanç geleneğinden alarak oluşan Amaterasu, bu açıdan kadının eski Japon toplumunda sahip olduğu güçlü konumu yansıtan mitoloji içindeki önemli bir kadın imgesi oluşturmaktadır.

3. Ame-No-Uzume

Japon mitolojisi içinde yer alan diğer bir dişil karakter ise Ame-No-Uzume'dir. Ame-No-Uzume "Neşe Kamisi" olarak bilinmektedir. Amaterasu'nun kendini mağaraya kapatmasından ve yeryüzünün karanlığa gömülmesinden sonra Ame-No-Uzume Amaterasu'yu mağaradan çıkması için ikna etmiştir. Bu özelliğiyle de Japon mitolojisi içinde kahraman bir dişil karakter olarak görülmektedir.

⁵⁴ Barbara R. Ambros, *Women in Japanese Religions* (New York: New York University Press, 2015), 6.

⁵⁵ Akbay, *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, 117.

Amaterasu'nun mağaraya kendini kapatmasından sonra Ame-No-Uzume mağaranın önüne gelerek ve müstehcen bir dans yaparak orada bulunan tanrıların kahkahayla gülmelerine neden olmuştur. Tanrıların bu kahkahaları Amaterasu'da bir merak uyandırmış ve onun inzivasını terk etmeye cebzetmiştir. Mağaranın dışına doğru kafasına uzatan Amaterasu'nun yüzüne diğer tanrılar bir ayna tutmuşlar ve kendi ışığıyla gözleri kamaşan Amaterasu'yu kutsal bir iple bağlayarak mağaradan dışarı çıkartmışlardır. Böylelikle, yeryüzü yeniden aydınlığa bürünmüştür. İlerleyen epizotlarda yeniden ortaya çıkan Ame-No-Uzume'ye Amaterasu'nun da torunu olan Sarutabiko'yla karşılaşması ve onu yola getirmesi görevi verilmiştir. Ame-No-Uzume diğer tanrılara olduğu gibi Sarutabiko önünde de müstehcen bir dans yapmıştır. Yaptığı dans ile Sarutabiko'yu hizaya getiren Ame-No-Uzume bu açıdan kararlı ve güçlü bir kadın imgesi oluşturmaktadır.⁵⁶

4. Ōgetsuhime

Ōgetsuhime, Japon mitolojisinde dişil karakter olarak yer alan bir diğer kamidir. Ōgetsuhime daha çok, yiyecek ilahları arasında yer alan ve yeryüzünde tarımı başlatan bir kami olarak mitoloji içinde anlatılmaktadır.⁵⁷ *Kojiki'* de anlatıldığı biçimiyle Ōgetsuhime gökyüzü diyarından kovulan Susano-wo ile yeryüzünde karşılaşır ve ona kalacak bir yer ve kendi bedeninden çıkarttığı yiyecekleri ikram etmiştir. Ancak bu durumu aşağılayıcı bir hareket olarak gören Susano-wo Ōgetsuhime'yi öldürmüştür. Ōgetsuhime öldükten sonra vücudundan birçok yiyecek ortaya çıkmıştır.⁵⁸ Daha sonra gökyüzü ilahlarından birinin Susano-wo'nun yanına gelerek ona bu yiyecek

⁵⁶ Ambros, *Women in Japanese Religions*, 33-34.

⁵⁷ Japon geleneksel toplumlarında yiyecek bulma ve üretme önemli bir mesele olmuştur. Tarımsal faaliyetlerin başlamadığı dönemlerde yiyecek sıkıntısı yüzünden yaşanan kıtlık dönemlerinin, insanların var olan yiyecekleri koruyacak ve yiyecek üretmeyi sağlayacak Tanrılar yaratmasına neden olduğu düşünülmektedir. Japon mitolojisi içerisinde de bu sebeple çok sayıda yiyecek ile ilgili hikayeler geçmektedir. Ōgetsuhime yiyecek kamileri arasında başlıca öneme sahip olmuş olsa da ritüeller açısından bakıldığında en önemli Kami olarak "Toyouke-no-kami (bereketli yiyecek prensesi)" görülmektedir. Toyouke-no-kami İzanami'nin Ateş Kami'sini doğurduğu sırada idrarından oluşan Kami'nin kızı olmaktadır. Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, 439.

⁵⁸ Bu yiyecekler; "kafasından ipek böceği, gözlerinden pirinç tohumları, kulaklarından darı, burnundan kırmızı fasulye, üreme organlarından buğday ve rektumundan soya fasulyesi" olmuştur. Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, 440.

ve tahulları yeryüzüne götürmesini emretmesi üzerine yeryüzünde tarımsal faaliyetler başlamıştır.⁵⁹

Ōgetsuhime mitoloji içinde daha çok Yiyecek Kamisi olarak bolluk ve bereketi temsil etmektedir. Bunun yanı sıra yine bir kadın olarak “doğurganlık” özelliği de kendi vücudundan ortaya çıkarttığı çeşitli yiyecekler ile vurgulanmaktadır. Hikayelerde dikkat çeken bir diğer husus ise kadın ve erkek arasındaki saf/kirli dualitesinin Ōgetsuhime’nin hikayesinde de geçiyor olmasıdır. Şintoizm’deki saf olan bir şeyin ancak saf olmayan bir şeyden ortaya çıkacağı inancı burada da saf olan yiyeceklerin saf olmayan kadın bedeninde çıkması ile anlaşılmaktadır. Susano-wo’nun Ōgetsuhime tarafından kendisine verilen yiyecekleri, kendi bedeninden çıkartması sebebiyle, büyük bir hakaret olarak algılanması da yine buradaki saf/kirli ayrımını vurgulamaktadır.

5. Suseribime

Japon mitolojisi içindeki dişil karakterlerden biri de “ideal eş” numunda yer alan Suseribime’dir. Suseribime daha çok kocasına duyduğu büyük sevgi ile birlikte onun için yaptığı fedakarlıklar ile bilinmektedir. Bu açıdan, Suseribime kocasına aşık, onun için her fedakarlığı yapmaya ve zorluğa katlanmayı kabul eden bir kadının “ideal eş” olarak yansıtıldığı bir kadın imgesi oluşturmaktadır.

6. Kiyohime

Japon mitolojisindeki yılanlarla ilgili en önemli mit olan Dococi Mabe di hikayesinde de Budist bir rahibe âşık olan Kiyohime adında genç bir kızd an bahsedilmektedir. Genç kızın, Budist rahibe yakın davranması sonucunda Budist rahip bekaret yeminini bozar ve kız ile birlikte olur. Ancak, genç kız ile Budist rahibin yaşadığı ilişki baş rahip tarafından anlaşılır ve rahip, genç kızd an ayrılmak istediğinde kızın yılana dönüştüğünü görür. Genç kızın kötü düşüncelere sahip olması yüzünden yılana ve bir canavara dönüşmesi olarak betimlenen anlatıda kadınların doğasının kötücül olduğu yılan simgesi ile tasvir edilerek kadın ve yılan benzetmesi yapılmıştır.⁶⁰

⁵⁹ Akbay, “Japon Mitolojisinde Kadın İmgesi,” 86.

⁶⁰ Ashkenazi, *Japon Mitolojisi*, 437.

7. Kijo

Kijo, Japon mitolojisinde ön plana çıkan kadın şeytanlar olarak bilinmektedir. Normalde bakılamayacak kadar çirkin olan bu şeytanlar fiziksel olarak birçok yönden kadına benzemektedir. Dış görünüş olarak, kırmızı veya sarı gözlere, mavi bir tene, sivri boynuzlara, uzun pençelere sahip olan Kijo'nun aynı zamanda doğüstü güçleri de bulunmaktadır. Kijo'lar daha çok, medeniyetten uzak, tenha bir yerde sefalet içinde yaşamaktadırlar. Japon mitolojisinde ön plana çıkan Kijo tasviri çoğunlukla kötü suçlar işlemiş, kıskanç ve ruhunu kirleten kadınların insandan korkunç bir canavara dönüşmesini simgelemektedirler. Şeytana dönüşen bu kadınlar toplumdan uzak yerlerde yaşayarak, kötü davranışlarda bulunmaya devam ederler.⁶¹

8. Ohaguro Bettari

Mitolojik anlatılarda yer alan diğer bir kötücül kadın figürü ise Ohaguro Bettari'dir. Noppera-bō (yüzü olmayan hayalet) olarak da anılan Ohaguro Bettari, tapınak yakınlarındaki karanlık sokaklarda yaşayan bir kadındır. Çirkin olduğu için evlenemeyen genç bir kızın hayaleti olduğu da düşünülen Ohaguro Bettari, gece yarısı tapınakların ya da mabetlerin kenarında (ya da bekar erkeklerin evlerinde eşleri olarak) güzel ve çekici yōkai elbisesiyle (düğün kimonosuyla) dolaşmakta ve bekar erkekleri kendine çağırılmaktadır. İlk başlarda, bekar erkekler tarafından arkası dönük haldeyken ilgi çekici bir kadın olarak görülen Ohaguro Bettari, daha sonra erkekler yaklaştıkça kirece benzer beyaz bir makyaj yapılmış, yüzünde simsiyah dişli kocaman bir ağız dışında hiçbir şey olmayan çirkin bir kadına dönüşmektedir. Ohaguro Bettari'yi bu şekilde gören erkekler ise korkarak çılgınlık atıp kaçmaktadır.⁶²

9. Jorōgumo

Jorōgumo, Japonya'da doğüstü güçlere sahip olduğuna inanılan örümceklerden birisi olarak bilinmektedir. Jorōgumo Hokkaidō adası dışında bütün Japon takımadalarında bulunmaktadır. Boyutu iki veya üç santimetre olan Jorōgumo, bu boyutunu istediği zaman

⁶¹ Matthew Meyer, *The Night Parade of One Hundred Demons a Field Guide to Japanese Yokai* (2015), 128. https://www.academia.edu/41724642/The_Night_Parade_of_One_Hundred_Demons_A_field_Guide_To_Japanese_Yokai_Matthew_Meyer.

⁶² Meyer, *The Night Parade of One Hundred Demons a Field Guide to Japanese Yokai*, 223.

büyütebilmektedir. Sahip olduğu canlı renkleri ve ördüğü güçlü ağlarla tanınan Jorōgumo, bunun yanı sıra genç erkekleri acımasızca ağına düşürüp yıkıma uğratmasıyla da bilinmektedir. Japonca'da eski kanji ile yazıldığındaki orijinal anlamı "fahişe örümcek" olan Jorōgumo'nun bu anlamı yeni kanjiler ile yazıldığında "dolaşan gelin" olarak değişmiştir. Jorōgumo, yalnız yaşayan bir örümcektir. Ancak, 400 yaşına geldiğinde doğaüstü güçlere sahip olur ve hayvanlar yerine insanlar ile beslenmeye başlar. Yuvasını mağara, orman veya terk edilmiş evlere yapan Jorōgumo, buralarda bulunan yakışıklı erkekleri avlayabilmek için genç, seksi ve güzel bir kadın olarak görünür. Soğuk kalpli, güçlü ve yetenekli bir şekil değiştirici olan Jorōgumo, erkekleri ördüğü kuvvetli ipek ağlara düşürerek onları zehriyle günden güne zayıflatıp, acı çektirerek öldürmektedir.⁶³

Sonuç

Sözlü gelenek aracılığıyla nesiller boyunca birbirine aktarılan çeşitli efsane, gelenek, inanç ve kahramanlık hikayelerini içine alan mitolojik anlatıların yazıya geçirilerek Japon mitolojisinin oluşturulması Japon kimliğinin yaratılma sürecinde etkili olan en önemli kaynaklardan biri olmuştur. Japon toplumsal kimliğinin yaratılması, Şinto inancının benimsenmesi ve imparatorluk hanedanlığının gücünün pekiştirilmesi amaçlarına hizmet eden mitolojik anlatılar, sahip olduğu bu özellikler bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında Japon mitolojisinin içeriğinde yer alan anlatıları da bu amaçlara hizmet etmek için oluşturulmuş ve derlenmiş anlatılar olarak görmek mümkün olmaktadır.

Japon mitolojisinde dişil karakterler çoğunlukla İmparatorluk hanedanlığının gücünü pekiştirmeye yönelik uyguladığı kimlik siyasetinin pekiştiricileri olarak ortaya çıkmaktadır. İmparatorluk soyunun meşruluğunu destekleyici özelliklere sahip (savaşçı, yönetici, hayat verici, vb.) aynı zamanda "kadın" olarak da "femininlik" vasıflarını (doğurganlık, eş olma, anne olma, vb.) taşıyan dişil karakterlerin Japon mitolojisi içerisinde yer aldığı görülmektedir. Ancak, Japon mitolojisinin en önemli yazılı kaynakları olarak kabul edilen *Kojiki* ve *Nihon Şoki*'deki mitlerde yer alan bu önemli dişil karakterler istikrarlı bir kadın tipolojisi oluşturmamaktadırlar. Çalışmada ele alınan dişil karakterler başta İzanami ve Amaterasu olmak

⁶³ Meyer, *The Night Parade of One Hundred Demons a Field Guide to Japanese Yokai*, 81-82.

üzere Japon halkı ve Şinto inancı içinde üst mertebede yer alan kamiler olarak görülmektedir.

Mitlerde yer alan dişil karakterlerin özellikleri iki karşıt kategori içinde değerlendirilebilmektedir. İlk kategori, dişil karakterlerin saflığın, gücün, hükümdarlığın ve yaşamın kaynağı (doğurganlık) olarak sembolize edildiği “güçlü kadın” kategorisi; diğeri ise saf olmayanın, karmaşanın ve ölümün kaynağı olarak sembolize edildiği “güçsüz kadın” kategorisidir. Ancak bu kategoriler mitler içinde yer alan dişil karakterlerin tasvirinde bir arada kullanılmıştır. İzanami ve İzanagi mitinde anlatıldığı üzere İzanami hikayenin başlangıcında yeryüzünün yaratılması ve yaşamı devam ettirecek kamilerin dünyaya gelmesini sağlayan “güçlü kadın” kategorisi içinde tasvir edilmiştir. İlerleyen bölümlerde ise bu güçlü dişil karakteri İzanami’nin yaşamın kaynağı olma özelliğini (doğurganlığını yitirme) kaybetmesi ve ölerək ölümler dünyasına gitmesi sonucunda “güçsüz kadın” kategorisi içinde tasvir edilmeye başlanmıştır. İzanami ölümler diyarına geçmesi ile birlikte artık sahip olduğu saflığı, gücü ve temizliği kaybederek kirliliğin ve karmaşanın temsilcisi olmuştur.

Bu iki kategorinin dışında oluşturulabilecek diğeri bir kategori ise Çin ve Budizm’in ataerki geleneği etkisiyle oluşmuş, kadınları ikincil konumda ele alan “ideal kadın” kategorisidir. Çalışmada incelenen dişil karakterler her ne kadar diğeri kategoriler içinde tasvir edilmiş olsalar da her zaman “ideal kadın” kategorisi içerisine alınmaktadırlar. Bu “ideal kadın” kategorisi, dişil karakterlerin doğurganlıklarını, anne olmalarını ve iyi bir eş olmalarını vurgulayarak mitolojik anlatılar aracılığıyla toplumsal hayatta da kadının ikincil konumunu meşrulaştırmıştır.

Sonuç olarak, Japon mitolojilerinde ele alınan dişil karakterler çoğunlukla yabancı kaynaklı etkiler (Çin kaynaklı Konfüçyanizm ve Budizm) sebebiyle ikincil konumda ele alınmışlardır. Japonya’nın daha sonraki dönemlerine de kaynaklık edecek bu mitolojik kaynaklar kadının konumunun Japon toplumunda uzun dönemler boyunca geri planda tutulmasına ve erkek egemen bir siyasi/sosyal yapının oluşumuna neden olmuştur.

Kaynakça

Adıbelli, Ramazan. “Mitoloji.” *Dinler Tarihi I-II* içinde, ed. Mustafa Alıcı ve Süleyman Turan, 55-78. İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.

- Akbay, Okan. "Japon Mitolojisinde Kadın İmgesi." *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2014): 79-88.
- _____. *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2014.
- Ambros, Barbara R. *Women in Japanese Religions*. New York: New York University Press, 2015.
- Arslan, Hammet. "Budizm'de Kadının Konumu." *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (2014): 147-179.
- Ashkenazi, Michael. *Japon Mitolojisi*. çev. Özlem Özarpacı. İstanbul: Say Yayınları, 2018.
- Aston, William G. *Shinto: The Ancient Religion of Japan*. London: Constable & Company, 1905.
- Batuk, Cengiz. "Mit, Tarih ve Gerçeklik Sorunu Üzerine Notlar." *Milel ve Nihal* 6, no. 1 (2009): 27-53.
- Bayat, Fuzuli. *Mitolojiye Giriş*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık, 2005.
- Beydili, Celal. *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt Yayınları, 2005.
- Brian, Morris. *Din Üzerine Antropolojik İncelemeler*. çev. Tayfun Atay. Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- Brownlee, John S. *Political Thought in Japanese Historical Writing from Kojiki (712) to Tokushi Yoron (1712)*. Canada: Wilfrid Laurier Press, 1991.
- Champbell, Joseph. *Doğu Mitolojisi: Tanrının Maskeleri*. çev. Kudret Emiroğlu. Ankara: İmge Kitabevi, 1998.
- Demirci, Kürşad. "Bir Din Olarak Şintoizm'in Gelişim Süreci." *Dinler Tarihi Araştırmaları II* içinde, ed. Dinler Tarihi Araştırmaları-II Sempozyumu 20-21 Kasım, 318-325. Ankara: Dinler Tarihi Yayınları, 1998.
- _____. "Japon Etnosantrizmi: Şintoizm." *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi* 1, no. 2 (1998): 103.
- Gültekin, Ahmet Kerim. "Senkretizm." *Bilim ve Gelecek* 185 (2019): 67-69.
- Hearn, Lafcadio. *Japonya*. çev. Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016.
- Horne, Charles F. *The Sacred Books and Early Literature of the East: With Historical Surveys of the Chief Writings of Each Notion (Vol. XIII)*. New York, London: Parke Austin, Lipscomp, 1917.
- Karataş, Hüsamet. "Japon Halk Dini Geleneğinde Kami Kültü." *The Journal of Academic and Social Studies* 13, no. 79 (2020): 307-319.
- Katō, Genchi. *A Study of Shinto: The Religion of the Japanese Nation*. London: Routledge, 2011. <http://site.ebrary.com/id/10446803>.
- Mackenzie, Donald Alexander. *Çin ve Japon Mitolojisi*. çev. Koray Akten. Ankara: İmge Kitabevi, 1996.
- Matthew Meyer. *The Night Parade of Hundred Demons a Field Guide to Japanese Yokai*. 2015. https://www.academia.edu/41724642/The_Night_Parade_of_One_Hundred_Demons_A_field_Guide_To_Japanese_Yokai_Matthew_Meyer
- Ono, Sokyō. *Şinto / Kamilerin Yolu*. İstanbul: Okyanus Yayıncılık, 2004.

- Satow, Ernest, ve Frederick Dickins. *Notes of a Visit to Hachijō in 1878. Transactions of the Asiatic Society of Japan* (Vol. VI). Yokomaha: Asiatic Society of Japan, 1878.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Japon Dinleri." *Dünya Dinleri* içinde, ed. Şinasi Gündüz, 262-282. İstanbul: MiletNihal Yayınları, 2019.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Şintoizm." *Dinler Tarihi I-II* içinde, 150-76. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018.
- Tokyürek, Hacer. "Eski Uygur Budist Metinlerinde Şeytan, Yılan, Kadın İlişkisi." *Türkiyat Mecmuası* 26, no. 1 (2016): 301-310.
- Üstek, Merve. *Şintoizm ve Kadın*. İstanbul: Urzeni Yayınevi, 2021.
- Yami, Vedat Şafak. "Şintoizm'in Kutsal Metinlerinde Yaratılış Hikayesi." *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2, no. 3 (2010): 259-273.